

УСТРЕЖЪ

Органъ на Съюза на Макед. Младеж. Културно-Просвѣтни Организации въ България

Урежда РЕДАКЦИОНЕНЪ КОМИТЕТЪ

Редакция и Администрация ул. Ломска 2.

Годишенъ абонаментъ само въ прѣдплата: за България 60 лева. За чужбина 80 лева.

— Броятъ 2 лева —

Само любовта къмъ отечеството може да даде неговата трайност. Тя само може да създаде онова единство на души, сърца, доблести, добродѣтели, — единство, което е живота на единъ народъ, дава богатство и величие отъ вътрѣ и мощъ отъ вънъ. Разединена страна е готова жертва за всѣки хищникъ.

Ш. Левекъ.

Ecce homo!

Ако грѣцкия философъ трѣгнеше съ своя фенеръ, изъ нашия градъ да дири хора, сигурно,

Тжжни страници.

... Отърсилъ чело отъ мъглитѣ, призори тжженъ изправи се Кожухъ да обади на Вичъ голѣмата скърбъ, що му притиска сърцето. Да му прикаже туй, що е видѣлъ миналия день: — Малка дружина се отборъ юнаци, бой води тукъ вчера — бой ужасенъ! Тукъ погребяха и твоя синъ, горди побратиме . . .

... Бѣха се изминали вече двѣ години отъ възстанието. Стара бабичка, забрадена съ черна кърпа и съ тояжка въ ржката тръгваше на дълъгъ пѣтъ. Неговитѣ другари, другаритѣ на непрѣжалимото и едничко чедо, нейния синъ и донесоха грозната вѣсть: „Манолето убитъ!“ Сбръчка се старческото чело, нѣщо като че ли се откъсна отъ сърцето ѝ — и тръгна да дири гроба на скжпата си рожба.

Мило и драго бѣ дала майка му да го издържа въ училището. Искаше да има синъ дълбока книга да знае и, противъ волята на баща му, го прати въ голѣмото школо. И когато дойде день да му се нарадва, той излѣзе съ комититѣ. Колко пѣти се е връщалъ нощъ у дома си, капналъ отъ умора, гладенъ, мокъръ, съ другари у дома да ношуватъ! Толѣше се отъ скърбъ и по него майка му. И сега си спомня, горката бабичка, благитѣ му думи: „не жали мила майко за мене. Свободата, майко, сама не дохажда. Трѣбва да работимъ всички — най-вече ние. Живота си въ жертва да дадемъ — тогазъ ще дойде тя, скжпа майко! Ако пъкъ останемъ живи слѣдъ борбитѣ . . . о, тогазъ!“ . . .

Дълго врѣме вървѣ старата бабичка, но Кожухъ бѣ още далечъ. Чакъ на четвъртия день стигна политѣ на планината. Единъ отъ другаритѣ на Манолъ ѝ бѣ описалъ гроба му съ най-малки

подробности. — „Подъ единъ вѣковенъ джбъ — голѣма каменна плоча. Отъ тамъ се виждатъ много планини, вижда се и Вичъ. Отъ дѣсно тече бистро поточе, а по-нагорѣ се чернѣе голѣма канара. На гроба е изрѣзанъ голѣмъ кръстъ, а подъ него е написано М. Р.“

Дълго врѣме търси бѣдната бабичка вѣковния джбъ съ голѣмата каменна плоча. но, . . . нищо не намираше. Срѣсна едно овчарче, което безгрижно свирѣше съ цафарата си проточена нѣкаква мелодия. „Не знаешъ ли, бре чедо, тукъ нѣкой гробъ на убитъ отъ турцитѣ комита?“ — Знамъ, бабо, знамъ. Е тука по-нагорѣ. Разправяше баща ми, че е било учено момче. „Ученко бѣ, сине, ученко“ — отговаря бабичката прѣзъ сълзи.

И тръгна бабичката още нагорѣ, да търси гроба на своята едничка, ненагледана рожба — гроба на сърдцето си. Намѣри плочата и вѣковния джбъ. Разкопа гроба. Двѣ човѣшки кости намѣри само въ него. Прибра ги тя въ черна кърпа, за да ги носи и погребе въ селското гробище, при коститѣ на своитѣ бащи и дѣди, и тръгна надолѣ. Нозѣтѣ ѝ се косѣха. . .

Насамѣ въ гората изплака своитѣ надежди, изплака своитѣ черни бжднини бѣдната майка, — майката на Манолъ Розовъ отъ с. Бобища.

*

... Има ли българинъ да не знае, да не е чувалъ за Митре Влаха? Неговото име навѣваше ужасъ на потисницитѣ, окриляваше борцитѣ и пълнѣше съ вѣра сърдцата на костурци. Простъ овчаръ, не знаещъ да подписва името си даже, той стана войвода, и до край остана да се бори съ врага. Потера ли ще тръгне Митрета да гони, или арнаутска чета нѣкаква по диритѣ му ще тръгне,

всѣки си дума: „страшенъ бой ще има, че Митре е много мераклия съ поганци да се бие. А биеше се Митре! . . .

Гръцкитѣ андарты помнятъ и дълго ще помнятъ страшния комита! . . . Единъ день, залавя една гръцка чета, въ която имало андарты-критяни. Великодушенъ бѣ Митре къмъ тѣхъ: взелъ имъ само пушкитѣ, далъ имъ даже и пари и ги пусналъ. А андартитѣ гъркомани безмилостно избилъ. Такъвъ бѣ Митре Влашето. Но . . . единъ попъ, една черна душа, единъ день го прѣдаде. Ограденъ въ с. Жупанища, слѣдъ люто сражение, пада убитъ ведно съ нѣколко момчета отъ четата си. Трупътъ му бѣ прѣнесенъ въ Костуръ, за да се гаврятъ съ него турци и гърци. Гърцитѣ ликуваха за неговата смъртъ. Сждбата така бѣ отредила, че и неговия трупъ да бѣде прѣнесенъ въ Костуръ, както обезглавениятъ трупъ на убития отъ него гръцки капитанъ Меласъ. Гърцитѣ съ голѣми почести погребяха единъ убиецъ на български попове, единъ разбойникъ. Гаврѣха се съ тѣлото на Митре Влашето. . . Но за туй пъкъ изъ цѣло Костурско, и въ най-затѣнтенитѣ кѣтчета, стари бабички сутринъ рано всѣки Божи празникъ на свѣщника за мъртвитѣ души лѣпѣха вошеници за Богъ да прости душата на Митрето. Умрѣ Митрето съ много желанія и несбжднати надежди! Умрѣ безъ да може да се нарадва, да види чедото си какъ се учи въ българско училище — съкровената му мечта. . .

*

... Лица Капитанъ хаберъ праща въ Костенарията никой да не смѣе пушка срѣщу него да дигне, че грозно отмъщение готви за „вулгарофонитѣ елини“. Срѣдъ зима стига въ с. Езерецъ. Български чети нѣма вече въ Костурско. Селянитѣ го

посрещат, нагостяват цѣлата му чета и на изпроводнякъ на върха Св. Илия, за отплата, връзва изпровождачитѣ селяни и единъ по единъ ги избива. И до день днешенъ тамъ на върха, до самъ параклиса, личатъ наредени единъ до другъ осемъ гроба съ бурени обрасли. Стари бабички отъ село разправятъ, че когато пълна мѣсечина огрѣе високитѣ чуки и вѣковнитѣ джбове на Св. Илия, душитѣ на убититѣ излизали на седянка до параклиса и. . . чакали да удари часътъ на възмездието. . .

. . . Пазаренъ день е въ градеца. Пазарджии отъ околнитѣ села бързатъ да си купятъ туй-снуй, та още на свѣтло да се върнатъ по домоветѣ си. Лоши врѣмена сж, трѣбва да се прѣдпазватъ, та се събиратъ отъ нѣколко близки села вкупомъ да си вързатъ. Тета Георгиевица забрави да си купи рогозка, че старата се е изпокжсала. Забравила зеръ, че за едно ли има да мисли Тета Георгиевица? Па и днесъ нѣщо ѝ зашемени главата: получила писмо отъ сина си Илето отъ Диаръ Бекиръ, отъ „заточението“, и отъ радостъ ли, отъ скръбъ ли, но ей тъй на, посхруфла е сѣкашъ,

. . . На 10 минути отъ градеца Хрупища, току до самия мостъ на Бистрица, дѣто се дѣлятъ пѣтищата за Нестрамъ-колъ и Костенарията, има гробъ. — Иоргозининъ гробъ се казва. Тамъ е погребана Георгиевица Балючева отъ с. Жужелци. Отъ гърцитѣ подкупени турци тукъ я убиха, — сжщия онзи пазаренъ день, кога бѣше закѣснѣла и и дружитѣ и бѣха подминали да я чакатъ на Голешовския мостъ. Отмъщение съ злато подкупено! Коварно отмъщение! За дѣто Георгиевица помагаше на комититѣ, работѣше повече отъ всички за светото дѣло. Когато грѣцкитѣ андарты въ с. Лебишезо обсадиха и слѣдъ ожесточенъ бой запалиха кжщата, дѣто бѣха Костандо и Янето, водителитѣ на Костенарската чета, и не смѣйки да влѣзатъ

въ изгорѣлата срутена кжщурка, да не би страшнитѣ комити да сж още живи, — Тета Георгиевица чакъ отъ Жужелци нощъ дойдѣ да прибере книгата на „дѣцетѣ“, (което значи дѣцата т. е. комититѣ), за да не ги намѣрятъ турцитѣ. Защото между книгата е имало писма, които можеха да окачатъ на бѣсилка много работници. Тя спаси мнозина отъ заточение и бѣсилка, но си спечели кръвната омраза на грѣцкия комитетъ. — День по пладнѣ си намѣри гроба. . .

. . . Ясна южна нощъ въ началото на пролѣтѣта Хубава мѣсечина набрала около себе небройно домочадие намигащи звѣздици, като че се радва на веселото настроение на жителитѣ въ с. Загоричени. Мекъ планински вѣтрецъ гали крѣхкитѣ листа на дръвчетата и сѣкашъ имъ нашепва радостъта на утрѣшния празникъ. А утрѣ е Благовецъ! Не въ една кжща чуденъ блѣнъ милва русокосидѣвойки, че утрѣ въ черква въ нови прѣмени ще се радватъ на пролѣтѣта, на чуруликането на лекокрили лястовици, мили гостенки отъ топлия югъ. Утрѣ е Благовецъ! Слѣдъ черква полето ще загъмжи отъ народъ. Тукъ купчинка старци прѣпичатъ се на слънце, спомнятъ прѣжни дни на отлетѣли за винаги младини; тамъ булки забрадени съ шарени кърпи празнуватъ своята младостъ; ей оттатъкъ смѣхъ и крѣсѣкъ на пѣргави дечурлига, бореши се и търкалящи се по посипаната съ цвѣтя ливадка. Пролѣтъ!..

Но . . . сутринѣта, прѣдъ изгрѣвъ слънце още, селото е сардисано отъ гърци андарты, дошли да колятъ и палятъ, дошли да мъстятъ, за дѣто селянитѣ не приеха да продадатъ народностъта си съ цѣната на заплашването. Сѣчъ и огънъ цѣли три часа! Прѣдъ вратитѣ по улицитѣ лежатъ избити старци, мжже, жени и дѣца. Въ една отъ крайнитѣ кжщи картината на ужаса надминава всѣко въоб-

ражение: баща и четири дѣщери убити и изгорѣли въ кжщата си.

А слѣдъ пладнѣ — 64 трупа сж прострѣни въ черковния дворъ. Плачъ, писъци, ридания и навѣти! Сатанаилъ прѣнесе ада въ двора на черквата. Тукъ жена си скубе коситѣ надъ трупа на мжжа си; до нея майка оплаква невръстната си рожба и писъцитѣ ѝ се разнасятъ далечъ изъ селото; тамъ стара бабичка свѣстява съ вода припаднала невѣста; татъкъ сж сбрани купчина жени надъ трупа на своя милъ стопанинъ, дошълъ прѣди два дни отъ гурбетъ; по-натамъ е прострѣна млада жена, а надъ нея свекърва ѝ съ момиченце годиняче на ржцѣ плаче и нарежда: „що ти било писано, мори златна-ми невѣсто! Сирачето да ти огледвамъ, тебе ли да те оплаквамъ“. До нея трупъ на мжжъ съ избодени очи, майка и жена, клѣкнали до него скубятъ си коситѣ и писъкътъ имъ раздира въздуха: малкиятъ 6-годишенъ синъ на убития хленчи въ съпроводъ на баба си и майка си.

Привечеръ облакъ засѣня пролѣтното слънце, вѣтърътъ се усилва, свисти. Като че и Богъ тжгува за тържеството на Сатанаилъ. . .

. . . И днесъ още личатъ отдѣлени въ горната частъ на гробищата, гробовете на убититѣ, — 46 жертви на свободата, мъченици за правда и истина, паметници отъ кървавата епоха въ Костурско. . .

. . . Пѣнливо планинско поточе клоцоти край събралата се на вечеря чета. Два дни сж гладували момчетата по балкана и сега съ нетърпение чакатъ да похапнатъ. Но изпратениятъ да варди долѣ на пѣтя четникъ се връща безъ врѣме: току що пристигна вечерята и обажда, че е отъ къмъ Биглища се задаватъ много конни и между тѣхъ единъ съ едъръ бѣлъ конъ — Ибраимъ бей, когото чакатъ цѣла седмица. Селянка жътварка запѣхтяна потвърждава сжщото: „Той е, кучето! Отъ Корча се връща“.

Лошъ изедникъ бѣ Ибраимъ бей. Нѣма село

да не е ограбено от неговитѣ хора. Нѣма кѣща и нему данѣкъ да не е плащала. Въ чифлика си нарочно избираше празниченъ день да кара селянитѣ да му работятъ ангария. За него нѣмаше закони — той самъ бѣ законѣтъ. Тежко томува, който се оплаче! Но . . . тѣглата и мѣжитѣ народни родиха закрилници на сиромаситѣ, създадоха борци за правда и свобода.

Комитета отдавна бѣ подписалъ смъртна присѣда на изедниците народни, а на първо мѣсто Ибраимъ бегу. Но хитъръ бѣ Ибраимъ бей. Отъ Корча ли ще трѣгне въ Костуръ да отиде, 20 сувари ще го придружатъ. Много пѣти се отскубвалъ отъ рѣцѣтъ на комититѣ. Но този пѣтъ момчетата бѣха рѣшили до единъ да измратъ, но него да убиятъ.

Недочакали вечерята, гладни, съ изпобити отъ ходене стѣпала, тѣ наравиха гунитѣ си и взеха пусия край пѣтя. Войводата пригответи хубава примка на бега. Нареди момчетата си тѣй, че пиле да бѣ, пакъ не би могаль да се спаси омразниятъ кърсердаринъ. Минаха първо нѣколко конника — никой се не обади. Подиръ тѣхъ минаха още трима. Беговиятъ атъ, подушилъ опасността, нервно прѣхаше. Опасна бѣше тука мѣстността — познаваше я бегѣтъ. Че малко ли сиромаси биваха тукъ ограбвани и избивани отъ неговитѣ хора? Прѣпусна най-сетнѣ коня си и той. Но нѣколко коршума го повалиха мъртавъ. Конниците едни се разбѣгаха, други слѣзоха отъ конетѣ си и отвориха огънь. Цѣлъ часъ се води бой. Двама ранени имаше отъ нашитѣ. И Кольо си припомни, какъ на гърба носи онази нощъ ранения Петре. И каква нощъ бѣ тая! Мѣсецѣтъ бѣ огрѣлъ окървавеното лице на ранения, който, глухо стенойки, говорѣше като че ли на себе си: „сега не ме е жалъ, че умирамъ, сега нека умра. . .“

И на прага на своята кѣща, кога Петровица отваряше вратата и съ ужасъ видѣ окървавения, Петре издѣхна. Едва здържанъ плачъ и навѣти... Съ

горѣщи сълзи оми съсирената кръвъ по лицето на своя милъ Петре младата му невѣста.

. . . Тамъ въ гората всѣка вечеръ срѣщу празникъ мѣждука кандилце. Всѣки празникъ въ нова прѣмена надъ гроба на Петре дожда младата му булка да оплаче своята младостъ, своята черна орисия, само старитѣ буки да знаятъ скръжбѣта ѝ, горските птички да чуютъ надгробни ридания. . .

*

. . . Есеньта на 1916 година. Български войници успѣха да влѣзатъ въ Костурско. Въ кѣщата на Коле наши войници на гости. Били дѣлѣгъ пѣтъ, изморени, измокрени до кости, тѣ сѣ насѣдали околъ огнището и Колийовата майка шета изъ кѣщи и току нарежда: „Абре чедо, ако ти сѣ мокри чорاپитѣ, извади ги да ги поизсушишъ. Невѣсто мори, извади отъ сандѣка по едни нови да имъ дайме. Ами имашъ ли си майка, бре коренъ?“ — Имамъ, бабо, имамъ. И азъ, чедо, имамъ синъ войникъ като васъ. Ами го не знамъ чедо, кѣдѣ е. Живъ ли е, умрѣлъ ли е! . . . Невѣсто мори, сготви нѣщо за вечеря! — Ние си имаме вечеря бабо, недѣйте си прави трудъ. Ба, бре чендо, у дома да ни дойдете и да не ви гостимъ? Не, коренъ, не. Дръжте си я вие вечерята. Що далъ Господъ ке вечерята, ама отъ нашето. Ами ти отъ дѣ си, бре мило ми? Трѣбва да е далеко отъ тука. — Далечно е, много е далеко, бабо. Ами писма ти пращатъ отъ дома? — Получаваме, бабо.

И въпроси слѣдъ въпроси се редятъ. Бабата разпитва всѣкиго по отдѣлно. Жененъ ли е, има ли дѣца, братя; майка му отъ кога не го е видѣла и пр. и пр., до като нѣкой прѣмалѣлъ за сънъ захърка и тя бърза да стане: „Ба, бре мили ми, азъ забравихъ, че сте изморени и че трѣбва да спите. Хайде добр'осунвайте! Починете си, чендо. Ако ви е студено, ей ви покривачитѣ. Да не простинете, коренъ. . .“ Излиза старата му майка и отива при

иконата да запали кандилото. Не е празникъ днесъ но нека го запали за здраве.

На другия день още въ зори Вѣлчо излѣзе да търси другаря си. Никѣдѣ го нѣмаше. До самъ параклиса намѣри войничката му фуражка. А той самия кѣдѣ е забѣгналъ никой не знаеше, нито го видѣлъ нѣкой отъ вчера насамъ. Малкиятъ Асѣнчо, осемгодишниятъ синъ на Вѣлчо, разпраяше, че вчера „вуйчо Коле“, като го цѣлувалъ, споменалъ името на своя Пандо и се разридалъ со сълзи.

Като се научи за станалото, селскиятъ даскалъ каза: „несчастенъ народъ!“ и дълбоко въздихна.

С. Ян.

По обединението.

Дупнишкия сговоръ „Д. Груевъ“ телеграфира: Вѣстѣта за обединението ни просълзи. Напрѣдъ обединени въ борбата до пълното освобождение на Родината.

Радостѣта отъ обединението е обща. Получени сѣ поздравителна телеграми и писма отъ сговоритѣ въ Русе, Плѣвень, Кюстендилъ, Г. Джумая и др. По тоя случай стария ратникъ Н. Малашевски привѣтствува обединената младежъ съ слѣдната телеграма:

Съ особена радостъ научихъ за вашето обединение. Сплотени ведно вървете смѣло по пѣтя на Гоце, Даме, Пере, Мише Развигоровъ. Бждете убедени, че Македония ще бжде свободна.

Никола Малешевски.